

WILLIAM STYRON – SOPHIINA VOLBA

Vytvořeno v rámci projektu Gymnázium Sušice – Brána vzdělávání II

Autor: Mgr. Edita Krouská

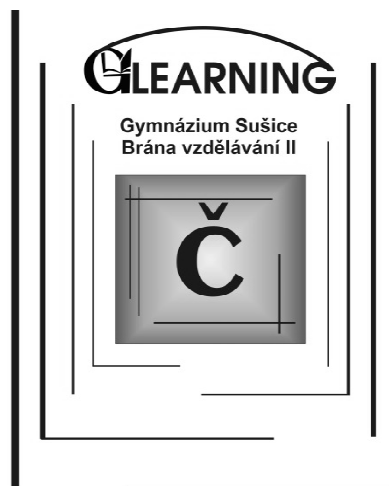
Škola: Gymnázium Sušice

Třída: 4. ročník čtyřletého studia

Předmět: Český jazyk - literatura

Datum vytvoření: říjen 2013

Označení: VY_INOVACE_32_CJ-1_10

Anotace a metodické poznámky:

Materiál obsahuje pracovní list určený k rozboru textu. Pracuje s ukázkou z uměleckého díla Sophiina volba. Následují úkoly vztahující se jak k samotné ukázce, tak i k širšímu kontextu autorovy tvorby, včetně zasazení díla do kontextu světové literatury. Součástí materiálu je i možné řešení, tedy odpovědi na zadané otázky. Pracovní list je vhodný jako příprava k ústní části společné maturitní zkoušky z českého jazyka.

Zdroje a použité materiály:

1. STYRON, William. Sophiina volba, překlad Radoslav Nenadál, Odeon, Praha, 1988, 695 stran, 01-020-88
2. POLÁŠKOVÁ, Taťána. Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství VYUKA.cz, edice MATURITA, Třebíč, 2012 – dotisk 2. vydání, 207 stran, ISBN 80-902571-6-X

Obrázky a schémata byly vytvořeny pomocí nástrojů programu MS Word, 2007.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

WILLIAM STYRON – SOPHIINA VOLBA

„Stingo! No tak, Stingo!“ Později téhož odpoledne – byla to slunečná červnová neděle – jsem uslyšel za dveřmi jejich hlasy, které mě burcovaly ze spánku. Nejdřív hlas Nathanův, pak Sophiin: „Stingo, vzbud' se. Vzbud' se, Stingo!“ Dveře nebyly zamknuty, jen zajištěny na noc řetězem, takže ze svého polštáře na posteli, kde jsem ležel, jsem viděl Nathanův rozzářený obličej, jak na mě zírá širokou mezerou ve dveřích. „Vstaň a buď vesel, synáčku,“ nabádal hlas. „Koukej mazat z postele, ty kluku ušatá. Kapku života do toho umírání, hochu. Jedeme na Coney Island!“ A hned za ním se ozvala Sophie, která opakovala rozverně pisklavým hlasem Nathanova slova jako ozvěna: „Vstaň a buď vesel, synáčku! Kapku života do toho umírání!“ A za jejím příkazem zazvonil stříbřitý smích a hned vzápětí začal Nathan rumplovat dveřmi a řetězem. „Dělej, Jižánku náš, vylez z kutlochu! Nemůžeš tady přece ležet celý den a hnípat jako starej honící pes někde dole na Jihu.“ Jeho hlas náhle zazněl těžkými, přehnaně táhlými tóny nejhlubších koutů Dixielandu – intonací a výslovností, které sice dorážely na můj sluch otupený spánkem, ale na které jsem nicméně ihned zareagoval a zároveň jsem ocenil ten výjimečný dar, s jakým mluvčí ráz řeči napodobil: „Tak hejbni kostičkama, kvííteččkú,“ protahoval a drolil po jižansku mezi sevřenými rty. „Rač na sebe hoditi koupací úbor. Poručíme vašemu černému sluhovi, aby dal zapřáhnout do kočáru dva páry ořůů, a vyrazíme na výlet, na lont, piknik na mořském břehu!“

To vše – řečeno spíš mírně – mě však tak úplně nerozveselovalo. Vzteklé urážky z předchozího večera, jeho příšerné zacházení se Sophií, to se mi pletlo celou noc do snů a zjevovalo se přede mnou v nejrůznějších jinotajných maskách a přestrojeních, a když jsem se teď probudil a měl jsem spatřit týž obličej z velkoměsta naší půle století, který mi tu vyzpěvoval nějaké laciné komické sentence ve stylu doby až někdy před občanskou válkou, bylo to víc, než jsem byl s to snést. Vyskočil jsem zpod přikrývky a vrhl se ke dveřím: „Ven!“ zařval jsem. „Dejte mi pokoj!“

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

ZADÁNÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární druh a žánr:
2. Charakterizuj jazykové prostředky:
3. Charakterizuj postavy vystupující v ukázce:
4. Jaká je kompozice díla? Ze které části je ukázka?
5. Definuj hlavní motivy celého díla. Co vlastně byla Sophiina volba?
6. Zamysli se nad motivem jižanství. Jakou roli v díle hraje?
7. Zařaď ukázku do kontextu autorova díla:
8. Charakterizuj světovou literaturu v době vzniku tohoto díla:
9. Kterí další spisovatelé ztvárnili ve svých dílech téma druhé světové války?

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

MOŽNÉ ŘEŠENÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární **druh** a **žánr**: **epika, román**

Podle Aristotelovy poetiky rozlišujeme tři základní literární druhy – epika, lyrika a drama. **Epika** je literární druh, v němž je skutečnost ztvárněna vypravováním příběhu. Obvykle mívá dvě složky – řeč autorskou (vypravěč) a promluvy jednotlivých postav.

Román je prozaický žánr, ve kterém se hlavní dějová linie dále větví, je rozvíjena motivy vedlejšími, epizodními. Druhy románu určujeme podle různých kritérií, například podle času děje (např. román historický), podle tématu (např. dobrodružný) či podle formy (např. román v dopisech). Sophiina volba má znaky **psychologického románu**.

2. Charakterizuj **jazykové prostředky**:

Kniha je psána **ich-formou** (vypravěčem je Stingo, spisovatel s autobiografickými rysy Styrona), většinou **spisovným jazykem**. Větná stavba je pestrá, najdeme složitá souvětí s polovětnými konstrukcemi i krátké větné ekvivalenty. Vysoký styl vyprávění najdeme v pasážích vypravovaných Stingem. Je to člověk sice mladý, ale vzdělaný, jeho jazyk je květnatý, chce se stát spisovatelem. Některé pasáže vypráví ich-formou Sophie – jde o dlouhé vzpomínky na dětství, mládí před válkou i válečné prožitky v koncentračním táboře. Jsou uvedeny uvozovkami, jde o přímou řeč, ve které se Sophie svěřuje Stingovi. Sophiin styl je jednodušší, přesnější, věcnější. Její angličtina není dokonalá, často si pomáhá německými či francouzskými výrazy. V přímé řeči se objevují i **citově zabarvené** či **nespisovné výrazy**, především Nathan vymýšlí různé nadávky a ponižující hodnocení ostatních.

Zajímavé je použití výrazů typu: „**Ty kluku ušatá.**“ Jde o použití přívlastku v ženském rodě u podstatného jména mužského rodu. Vždy se jedná o postpozici přívlastku (stojí až za substantivem) a slouží jako prostředek citového zabarvení, často pejorativního (hanlivého).

Jako ironický prostředek slouží i **mísení stylů** – Nathan ve své promluvě používá na jednu stranu spíše knižní výrazy – „buď vesel“ (jmenný tvar adjektiva), na druhé straně jsou některé tvary slov nespisovné – „hejbni“, „kutloch“, „hnípat“, některá slova jsou z hebrejštiny, ze židovského jazyka jidiš – např. „šikse“ s významem dívka nežidovského původu, atd.

3. Charakterizuj **postavy** vystupující v ukázce:

Hlavní postavou románu **Sophie Zawistowska**, Polka žijící v poválečné Americe. Je to žena slovanských rysů, se slámově zlatými vlasy. Může jí být tak kolem pětatřiceti let. Na ruce má zřetelné tetování, číslo z koncentračního tábora. Nemluví úplně dobře anglicky. Miluje hudbu, film a literaturu. Je naprosto oddána svému příteli Nathanovi, je ochotná mu odpustit i to nejhorší zacházení. Pracuje jako asistentka u chiropraktika. Má v sobě určité tajemství, které vypravěč Stingo postupně odhaluje.

Nathan Landau je muž kolem třiceti let, vysoký, statný, se širokými rameny. Je vášnivý, ale má blízko i k násilnosti, často se rozzuří. Jedná se o psychicky narušeného člověka, schizofrenika, u něhož se prudce střídají nálady. V jednu chvíli je pozorný, milý a přátelský, pak přijdou chvíle naprostého běsnění, ubližování ostatním, vyhrožování i násilí. Žije ve lži, představuje se jako vědec, ve skutečnosti nevystudoval ani střední školu. Přesto je vzdělaný, sečtělý, rád se učí nové věci. Ve chvílích vzteku však ubližuje svým blízkým, Sophii připomíná, že musela jistě udělat něco nečestného pro to, aby přežila Osvětim, Stingovi kritizuje jeho rozepsaný román. V závěru neváhá přemluvit Sophii ke společné sebevraždě.

Stingo má autobiografické rysy. Je to vlastně obraz samotného Williama Styrona. V roce 1947 je mu 22 let a přichází do New Yorku z amerického jihu (Styron se narodil v roce 1925 ve Virginii), aby se stal spisovatelem. Je to čistá duše, nezkažená dobou ani společností. Je velmi důvěřivý a citlivý. Touží po prvních milostných zážitcích, setkává se však jen s neuspokojivými pokusy. Tajně miluje Sophii. Když ji Nathan zase jednou po velké hádce opustí, svěří se jí se svou láskou a navrhne jí, že se spolu odstěhují do jeho rodné Virginie a budou tam žít na farmě. Sophie nejprve souhlasí, ale cestou si to rozmyslí a poté, co stráví se Stingem vášnivou noc, uteče zpátky za Nathanem. Stingo si na svá bedra bere vinu za její smrt (že ji před Nathanem neuhlídal).

4. Jaká je **kompozice** díla? Ze které části je ukázka?

Román je velmi rozsáhlý, skládá se ze **šestnácti velmi dlouhých kapitol**. Děj je vyprávěn v **několika časových rovinách**, mísí se hlavní časoprostor – New York v roce 1947 se vzpomínkami. Důležitá je linie vzpomínek Sophie, tedy především vzpomínky na předválečné a válečné Polsko a pobyt v koncentračním táboře Osvětim. Román je psán **ich-formou**, očima vypravěče, dvaadvacetiletého začínajícího spisovatele Stinga. Tato linie je psána většinou **chronologicky**, s drobnějšími retrospektivami. Do vyprávění zasahují **retrospektivní návraty** ve vzpomínkách Sophie, kdy se sice nemění ich-forma (jen jazyk je méně květnatý), ale vypravěčem se stává sama Sophie

– jedná se o pasáže, kdy Sophie vypráví Stingovi svůj příběh, který ovšem odkrývá jen po částech.

Děj hlavního vyprávění postihuje celkem krátký úsek několika měsíců roku 1947, začíná tím, že se **Stingo** přistěhuje do Brooklynu do penzionu Růžový palác a seznámí se zde s podivínskou dvojicí ženy a muže – **Sophie Zawistowské** a **Nathana Landaua**. Brzy se s nimi spřátelí, do Sophie se dokonce zamiluje. Po čase pozná, že Nathan je nemocný, jde o schizofrenika, který trpí prudkým kolísáním nálad, podporovaným tím, že bere drogy. Nalhává všem, že je významným vědcem a že je blízko velkému objevu v medicíně. Jeho chování se pohybuje ve dvou rovinách, někdy je přehnaně milý a přátelský, pak jsou však chvíle, kdy se z něj stává hrubý a zlý člověk, který neváhá ublížit i těm nejbližším. Sophie Nathana miluje, vděčí mu za to, že ji dostal ze špatného zdravotního stavu, že ji miloval a staral se o ni. Je si vědoma toho, že Nathan bere drogy, nedokáže ho však opustit (přestože on v návalu svých stavů ji opustil mnohokrát, vždy se ale vrátil). Sama řeší situaci tím, že začne pít alkohol víc, než by měla. Nedokáže najít smysl života jinde než v náručí Nathana. Neustále si vyčítá minulost, myslí na své mládí v Krakově, na svého otce, který nenáviděl židy, na manžela, který otce v jeho názorech podporoval, na smrt přítele Josefa, se kterým po smrti svého otce a manžela žila ve Varšavě, na to, jak zvolila smrt pro svou malou dcerku Evu a nedokázala zachránit ani staršího syna, desetiletého Jana. Do děje hned v úvodu románu vstupuje Stingo, líčí své první milostné zážitky (paradoxně pak jediné milostné naplnění prožívá se Sophií, která mu ukáže všechny podoby lásky a která se s ním takto netradičně – sexem - rozloučí v den své smrti) i počátek své spisovatelské dráhy. Příběh končí společnou sebevraždou Nathana a Sophie a jejich následným pohřbem.

Ukázka je z počátku třetí kapitoly. Vypravěč Stingo se teprve blíže seznamuje se Sophií a Nathanem. Ukázce předchází Stingovo nastěhování se do penzionu, večerní hádka Sophie a Nathana. Po ukázce následuje sblížení všech tří protagonistů a postupné odkrývání jejich životních příběhů.

5. Definuj hlavní **motiv**y celého díla. Co vlastně byla Sophiina volba?

Už z názvu vyplývá, že jedním z hlavních motivů je motiv **volby**. Sophie, tak jako každý člověk, prošla ve svém životě mnohými volbami. Dvě nejzásadnější volby jejího života tvoří rámec celého vyprávění. Tou první velkou volbou, která má klíčový význam pro celoživotní trauma hlavní hrdinky, byl okamžik, kdy je sadistickým německým důstojníkem (lékařem) při příchodu do koncentračního tábora v Osvětimi donucena rozhodnout, které ze svých dětí pošle na jistou smrt. Tou druhou, fatální volbou, je pak volba dobrovolné smrti. Sophie musela samozřejmě volit víckrát, například ve válečné Varšavě se rozhodla neangažovat se v organizovaném odboji

(paradoxně jí tato volba nepřinesla žádnou úlevu), v koncentračním táboře musela sbírat odvalu k tomu, aby svedla Rudolfa Hösse (zoufale chtěla zachránit své druhé dítě), po válce zvolila pro svůj život Ameriku, pro cestu životem si pak vybrala muže – Nathana, který byl velmi komplikovaný, a třebaže jí v mnohém pomohl, nakonec ji přiměl k sebevraždě. Ještě před smrtí stála před další volbou, měla možnost spojit svůj život s přítelem Stingem a odejít s ním na poklidný jih USA, ale rozhodla se jinak.

Dalšími výraznými motivy jsou otázka **svědomí** a **viny**. Výčitky svědomí provázejí nejen hlavní hrdinku, ale i vypravěče Stinga. Obecně je tu nadnesen i problém amerického svědomí vůči **fašismu, nacismu a rasismu**. Válka se Ameriky dotkla jen okrajově a představy mnohých Američanů jsou zkreslené. Kromě otázek **koncentračních táborů, vyhlazování židů a nesvobody** člověka ve válečné Evropě zde zaznívají i narážky na nespravedlnosti přímo ve Spojených státech amerických, na **rozdílnost mezi severem a jihem**, na **černošskou problematiku**. Předmětem zájmu autora je otázka **náboženství**, je zde konfrontován židovský svět s katolickým.

6. Zamysli se nad **motivem jižanství**. Jakou roli v díle hraje?

Jižanství je v románu zmiňováno často. Spisovatel Stingo pochází z amerického jihu, z Virginie. Jih je zde cílem výsměchu Nathana, často dělá narážky na americkou občanskou válku (Sever proti Jihu, 1861-1865). Na jihu bylo v 19. století zvykem zaměstnávat na plantážích černošské otroky, což New Yorčan Nathan neustále Stingovi předhazoval. Nathan dokonce napodoboval jižanský přízvuk s cílem vysmívat se. Problematika otroctví je spojena s otázkou rasovou, v románu tvoří paralelu k problematice války, koncentračních táborů, vyhlazování židů.

7. Zařaď ukázkou do **kontextu** autorova díla:

William Styron (1925-2006) byl významným americkým prozaikem, představitelem tzv. jižanské prózy. Jeho díla se často zabývají otázkou trestu a viny. Často se dotýkají problémů spojených s rasismem. Styron začal publikovat po druhé světové válce. Prvním dílem je **Ulehni v temnotách** (1951), následují **Dlouhý pochod** (1956), **Doznání Nata Turnera** (1967) – o černošském povstání, postava Nata Turnera je pak zmíněna i v románu **Sophiina volba** (1979), ke konci století se Styron věnoval esejistické a povídkové tvorbě, psal také o svém boji s depresí.

8. Charakterizuj **literaturu** v době vzniku tohoto díla:

Román byl vydán v roce 1979. Po druhé světové válce vyniká v americké literatuře především tzv. beat generation (generace beatníků), která zahájila protest proti konzumnímu způsobu života. Patřili sem například Jack Kerouac, Allen Ginsberg či Lawrence Ferlinghetti. Od 70. let se prosazuje **postmoderna**. Jejím základem je pluralita názorů či pohledů na svět a umění. Literatura často pracuje s prolínáním žánrů, experimentuje s jazykovou stránkou textu, prosazují se sci-fi či fantasy žánry.

V **českém** prostředí je období 70. let dobou **normalizace**. Literatura je rozdělena na tři proudy – **oficiální** (Vladimír Páral, Bohumil Hrabal, Jiří Švejda, Zdeněk Zapletal), **exilovou** (Josef Škvorecký, Milan Kundera) a **samizdatovou** (Ludvík Vaculík, Václav Havel).

9. Kteří další spisovatelé ztvárnili ve svých dílech **téma druhé světové války**?

Z německých autorů zpracovával téma druhé světové války například **Erich Maria Remarque** v románech **Vítězný oblouk**, **Jiskra života** nebo **Čas žít, čas umírat**. Mezi americkými autory pak jsou **Norman Mailer** s románem **Nazí a mrtví**, **Joseph Heller** s románem **Hlava XXII** či **William Styron** s románem **Sophiina volba**. Z australských autorů je nejznámější **James Clavell** – román **Král Krysa**.

Téma války zpracovávali i čeští autoři, a to už od okamžiku osvobození. **Jan Drda** napsal povídkový soubor **Němá barikáda** (1946), hned po válce vyšla i **Reportáž psaná na oprátce**, jejímž autorem byl **Julius Fučík**. O degradaci českých židů v době války napsal **Jiří Weil** román **Život s hvězdou** (1949). V letech padesátých psal o válce kromě Lustiga například i **Norbert Frýd** – román **Krabice živých** (1956) a **Jan Otčenášek** – novela **Romeo, Julie a tma** (1958). Výrazné jsou knihy **Ladislava Fukse** – **Pan Theodor Mundstock** (1963) či **Spalovač mrtvol** (1967) a baladické prózy **Vladimíra Körnera** – **Střepiny v trávě** (1964) a **Adelheid** (1967). Téma války se odráží i v díle **Josefa Škvoreckého** – povídky **Prima sezóna** (1975) o dospívání v době okupace či román **Zbabělci** (1958) o konci druhé světové války na malém městě. Z próz **Bohumila Hrabala** můžeme zmínit například novelu **Ostře sledované vlaky** (1965). Války se okrajově dotknou i některé z povídek **Oty Pavla**, například **Smrt krásných srnců** (1971). Z nejnovějších autorů, kteří se vracejí k tématu druhé světové války, zmiňme například **Jiřího Šulce** a jeho román **Dva proti Říši** z roku 2007.